

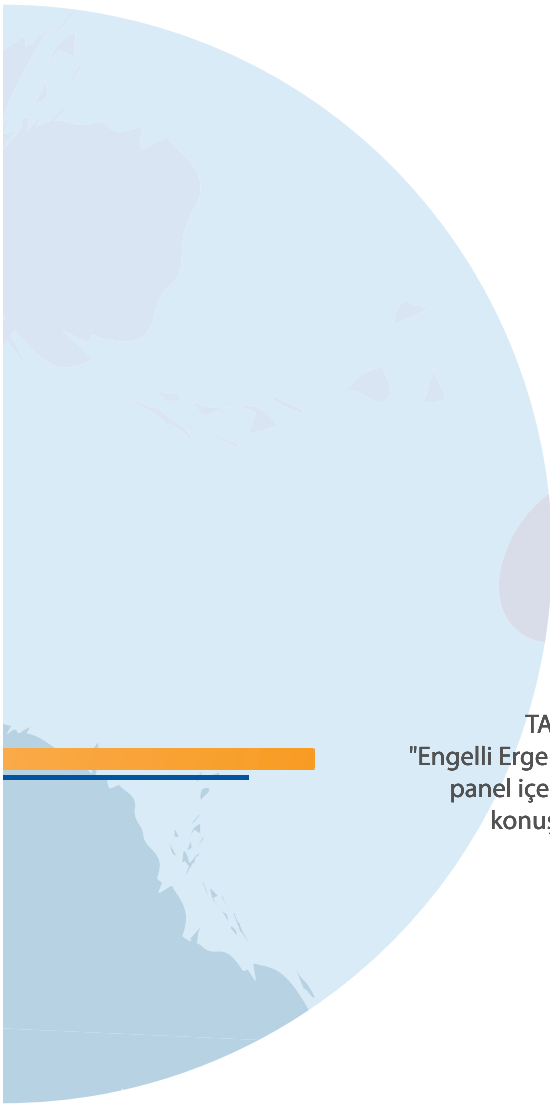

Engelli Ergen Gelişiminin Görünmeyen Yüzü

Ergen Sağlığı Bağlamında Beden ve Cinsellik

30 KASIM 2019

Radisson Blu – Şişli İstanbul

Bu yayın UNFPA Türkiye Ofisi ve
TAP Vakfı işbirliği ile gerçekleştirilen
"Engelli Ergen Gelişiminin Görünmeyen Yüzü Konferansı"
panel içeriklerinden özetlenerek hazırlanmış olup
konuşmacıların görüşlerini yansıtmaktadır.

Özetleyen : Merve Yedekçioğlu
Redaksiyon : Zeynep Asuman Dener
Tasarım : Can Kuleli
Baskı : Üçgen Matbaacılık ve Ambalaj San. Tic. Ltd. Şti

SUNUŞ

Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV)'nın gelenekselleşen “Kasım Buluşmaları” bu yıl 30 Kasım 2019 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirildi. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) işbirliği ile düzenlenen “Engelli Ergen Gelişiminin Görünmeyen Yüzü” konulu toplantıda, ergen sağlığı bağlamında beden ve cinsellik konusu etrafında gelişen konuşmaların odak noktasını, engelli ergen bireylerin gelişim süreçleri oluşturdu.

Toplantı; akademisyenleri, sivil toplum örgütü çalışanlarını, bakanlık çalışanlarını, alanda çalışan psikiyatr ve psikologları bir araya getirirken ergenlik, engellilik ve cinsellik alanlarına disiplinler arası bir pencereden bakmayı hedefledi.

Ergenliğin konuşulduğu, engellilerin ergenlik süreçlerinin ve bu süreçte yaşanan değişimlerin üzerinde durulduğu, aileler, eğitmenler, bakanlık ve sivil toplum birlikteliği ile neler yapılabileceğinin tartışıldığı bu platform; alanda çalışan profesyonellerin bilgi paylaşımına, yeni bilgi ve perspektifleri tanımalarına olanak sağladı.

Toplantı kapsamında gerçekleşen paneller boyunca, konunun farklı boyutları disiplinler arası bir yaklaşımla gündeme gelirken, bu derleme ile de içerdiği sunum ve raporlar ile daha geniş çapta bir gruba ulaşması hedeflendi.

09.00 – 09:30

KAYIT

09.30 – 10.00

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Gökhan Yıldırımkaaya

Nurcan Müftüoğlu

10.00 – 11.00

BEDEN CİNSELLİK VE ENGELLİLİK

Zeynep Hande Sart

“Eğitim Ortamlarında Kapsayıcılık”

Hilal Döner

“Engelli Ergenlerde Cinsellik”

Meltem Ağduk

“Engelli Genç Bireylerin Üreme Sağlığı ve Engelli Gençler ve Kadınlara Yönelik Şiddete İlişkin Global Araştırma Sonuçları ve UNFPA’nın Yeni Uygulama Rehberi Tanımı”

11.00 – 11.20

ARA

11.20 – 12.30

CİNSİYET KİMLİĞİ GELİŞİMİ

Emine Zinnur Kılıç

“Engelli Ergenlerin Cinsel Gelişimi Sürecindeki Problemler”

Zeynep Maçkalı

“Farklı Gelişen Gencin Sosyal Hayattaki Kesişmelerinin Cinsellik Bağlamında Ele Alınması”

Çağla İz

“Engelli Ergenlerde Cinsel istismardan Korunma Yöntemi Olarak Cinsel Eğitim”

12.30 – 13.30

YEMEK

13.30 - 14.30

ENGELLİ ERGENLER VE EĞİTİM

Sadife Çınkır

“Zihinsel Engelli-Bireyler için İhmal-İstismardan
Korunma ve Mahremiyet Eğitimi Modeli Geliştirilmesi”

Yeşim Fazlıoğlu

“Ergen Gelişiminde Eğitiminin Rolü”

Bora Akdemir

“Özel Gereksinimli Ergen Bireylerde Cinsellik Eğitimi”

14.30 – 14.50

ARA

14.50 – 15.15

KONSER

Yaşar Morpınar & Bremen Mızıkacıları Perküsyon Grubu

15.15 – 16.15

İHTİYAÇ VE BEKLENTİLERİ AÇISINDAN ENGELLİ BİREYLERİN PAYLAŞIMLARI

Beyza Sevim

“Gerçek mi Kurgu mu? Engellilik ve Cinsel Yaşam”

Yasemin & Dila Arınel

“Özel Eğitim ve Ebeveyn Gözüyle Engelli Ergen Gelişimi”

Ali Ekber AĞKOYUN

16.15

DEĞERLENDİRME VE KAPANIŞ

Gökhan Yıldırım Kaya Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Üreme Sağlığı Programı

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mezunu. TODAİE Kamu Yönetimi Uzmanlık Lisansüstü Eğitim Programı, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Ön Lisans Programı, ATAUM Avrupa Birliği Temel Eğitim Programını tamamladı. 2005 yılından bu yana Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Üreme Sağlığı Program Koordinatörü olarak üreme sağlığı, cinsel sağlık, gençlik üreme sağlığı, mevsimlik tarım işçileri, insani yardım ve HIV /AIDS ile ilgili program ve projeleri yürütüyor.

Konferansın açılış konuşmasını UNFPA Üreme Sağlığı Programı'ndan Gökhan Yıldırım Kaya gerçekleştirdi. "Kasım Buluşmaları'nın kendisi için önemini anlatırken, bunun temelinin TAPV'nin Türkiye'de üreme sağlığı hakları alanındaki en uzun soluklu, sürdürülebilir ve kurumsal sivil toplum kuruluşu olması olduğunu ifade etti. Kasım Buluşmaları'nın, tabu olarak kabul edilen alanları kamusal alan yapma fikri ile farklı buluşmalara iten, anlamlı bir noktaya ve görünür hale getiren çalışmalar ile her sene kendisini heyecanlandırıldığını ve katılacak yenilikleri, konulara hangi boyutlardan bakılacağını merakla bekleten ve iyi hissettiren bir yanı olduğunu belirtti.

Bir önceki sene gerçekleşen, engeliyle yaşayan insanlar konusundaki çalıştayla ilgili bilgi vererek; alandaki kurumsal işbirliğinin önemine değinen Yıldırım Kaya, paydaşlardan yeni ve önemli bilgiler öğrenmeye başladıklarını ve bu durumun kurumsal, küresel duruşlarına yeni bileşenler eklediğini vurguladı.

Alandaki yeni çalışmalara değinerek, MEB'in 2018'de başlattığı ve uygulamaya geçmek üzere olan, zihinsel engeliyle yaşayan çocuklarla ve onlara hizmet verenlerle ilgili programı anlattı. Bu noktada "Demek ki ortak paydada artık çok daha fazla aktör var. Bu çok güzel bir kazanım bizim için. Akademisyenler, kamu, sivil toplum kuruluşları bu alanda yeni şeyler söylemeye başlayacak demektir" diyerek sözlerini sürdürdü.

Önceleri Kasım Buluşmaları içerisinde üreme sağlığı konusunun bir parça daha fazla yer aldığını ancak şimdi UNFPA'nın toplumsal cinsiyet eşitliği, üreme sağlığı, nüfus, kalkınma gibi tüm bileşenleriyle toplantının içinde yer aldığını belirtti. Küresel programda olduğu gibi birleşik bir yapıda olduğuna dikkat çekerek, "Sizlerle, bu buluşmanın sonrasında da neler üretebiliriz, bunun arayışı içinde olacağız" dedi.

UNFPA'nın üreme sağlığı ve hakları konusunda bir kalkınma kuruluşu olduğunu ve herkesin haklarını, seçimlerini hayata geçirebilmeleri için çalıştıklarını ifade etti. Kalkınmanın odağında üç temel dönüştürücü hedefleri olduğunu söyleyerek, bunları; "dünyada karşılanmamış aile planlama ihtiyacı kalmaması, anne ölümlerinin sonlanması, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü zararlı uygulamanın ortadan kaldırılması" olarak açıkladı.

Artık rakamlarla ilgilenmediklerini söyleyen Yıldırım Kaya, hak temelli bir yaklaşımla insanların genel veya özelleşmiş gereksinimlerine yanıt vereceklerini vurguladı.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin, Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası'nın hazırladığı Küresel Engellilikle İlgili Rapor'un üzerinde durarak konuşmasına devam etti ve bu kaynaklardan veriler sundu.

Engellilerin, tabu olan iki alanın (cinsellik ve engellilik) birleşmesiyle birlikte, çoklu ayrımcılığa daha açık hale geldiklerine dikkat çekerek, bu ayrımcılığın; kamuda bilgi ve hizmete erişimde zorlayıcılığa veya sınırlama getirilmesine neden olduğunu belirtti. Tüm bunların ortadan kalkması, engel ile yaşayan bireylerin güçlenmesi ve de kalkınmanın öznesi olması için çalıştıklarını dile getirdi.

Dışlanmanın, özellikle cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanlarında daha olumsuz bir yere gittiğini söyleyen konuşmacı; bu durumun şiddet, istismara açık olmak, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, istenmeyen gebelikler gibi birçok risk ve riskli davranışa maruz kalmayı artırdığı üzerinde durdu.

UNFPA'nın tüm bunlar doğrultusunda, 2018 sonunda "Kararımızı Biz Veriyoruz: Engelli Gençler, Eşit Haklar ve Şiddetsiz Bir Yaşam Programı"nı yürütmeye başladığını açıklayan Yıldırımkaya, programın sosyal içermeyi, sosyal kapsayıcılığı artırmayı amaçlayan, içinde üreme sağlığı, toplumsal cinsiyet eşitliği, nüfus, kalkınma ve insani yardım bileşenlerinin yer aldığı, dünyada en son hayata geçirilen programlardan biri olduğu bilgisini verdi.

Her sene Kasım Buluşmaları'na yeni bir ürün ile katıldıklarını ve bu buluşmada da iki yeni çalışmanın haberini vermek istediğini söyledikten sonra ilk çalışmayı açıkladı. UNESCO'nun hazırladığı, içerisinde ergen sağlığı, cinsel sağlık, üreme sağlığı ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin okul eğitimlerinde hangi yaş grubuna hangi kapsamda verilebileceğini açıklayan, birçok bilim insanının ve kurumun ortaya çıkarttığı bir yayın olan "Cinsel Eğitim Üzerine Uluslararası Teknik Rehber" in dilimize çevrildiğini belirtti. Diğer çalışmanın ise henüz hazırlandığını ve yakında ellerinde olacağını belirterek, toplumsal cinsiyete dayalı cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarını ele alan, alanda hizmetler sunmaya yönelik bir rehber olduğu bilgisini verdi.

Konuşmasının son bölümünde hak ve kalkınma konuları üzerinde duran Yıldırımkaya, "Eğer birey kendisini geliştirebilirse, güçlenebilirse, toplumun içinde etken, eşit yer alabilir ve üretken olabilir, hem haklarını kullanmış hem de kalkınmanın bir parçası olabilmıştır. Bizim, engel ile yaşayan insana bakmamız gereken çerçeve bu olmalıdır" diyerek iki kavramın bir araya getirilmesi ve önem verilmesi noktasına vurgu yaparak sözlerini tamamladı.

Nurcan Müftüoğlu **Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı**

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde lisans, Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisans yapmıştır. Sivil toplum çalışmaları ve üreme sağlığı alanında, California Üniversitesi Sağlık Politikaları Enstitüsü Sağlık Programı ve Johns Hopkins Üniversitesi Nüfus ve İletişim Bölümü Sağlık İletişim Teknikleri sertifika programlarına katılmıştır. TAP Vakfı Genel Koordinatörü olarak çalışmakta, 2002 yılından bu yana cinsel sağlık eğitimi programları kapsamında ergenlere ve gençlere yönelik eğitim programları yanı sıra üreme hakları ve cinsel haklar temelinde savunuculuk projeleri yürütmektedir.

Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV)'nden Nurcan Müftüoğlu, ergenlerle yürütülen çalışmaların hem Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)'nın hem de TAPV'nin öncelikleri arasında olduğunu söyleyerek; ergenlerle, özellikle kapsamlı cinsel sağlık eğitimi konusunda, öğretmenleri de bu sürece dahil eden çalışmalar ve uygulamalar gerçekleştirdiklerini belirtti.

Ülkemizdeki ergen sağlığı alanına dikkat çeken Müftüoğlu, panellerde engelli ergenlerin sağlığı çerçevesinde konuşulacağını dile getirerek, ergen sağlığı konusunda yapılması gereken çok fazla şey olduğunu altını çizdi. Kapsamlı ve yaşa göre geliştirilmiş cinsel sağlık eğitimi programlarının uygulanması konusunda adım atılması ve bunun kamu politikaları düzeyinde sahiplenilmesi gerekliliğine de vurgu yaptı.

Ergenlere yönelik çalışmaların entegrasyon süreci üzerinde durdu. Geliştirilecek bilgi alanları ve programların müfredata eklenmesi, bilgilendirme, danışmanlık ve hizmet sunumunun sağlık alanının içinde yer alması ve benzeri konuların çalışılmakta olduğunu ifade etti.

Üç yılı aşkın bir süredir UNFPA ile işbirliği içinde ergenlerin gelişim süreçleri konusunda çalıştıklarını ve her yıl düzenlenen Kasım Toplantıları'nı da bu çalışmalara ayırdıklarını belirten Müftüoğlu; engelli ergenler konusunda ilk adımın geçen sene düzenlenen küçük bir atölye çalışmasıyla atıldığını, konunun çok boyutlu olduğunu bildiklerini söyleyerek, "Kabul ediyoruz, küçük bir adım ama umuyoruz bu adımların hepsi bir noktada yapısal dönüşümlere yol açacaklar, bunu destekleyecekler" dedi.

Konuşmasına, geçen seneki atölye çıktılarının bir kısmını paylaşıp devam etti. Engellilerin görünmezliği konusunun her zaman gündeme geldiğini, bu noktada toplumun bakış açısını değiştirmekle ilgili bir misyonları olduğunu belirterek; cinselliğin görünürlüğü üzerine de yol alınması gerekliliğine değindi. Burada, hem engellilik hem de cinsellik noktasında, iki daraltılmış alan üzerinden sınırları zorlamak durumunda olduğumuza dikkat çekti.

Her alanda olduğu gibi bu alanda da politikaların ve hizmetlerin hak temelli bir yaklaşım üzerinden geliştirilmesi gerektiğine değinerek; eğitim, sağlık hizmetleri ve danışmanlık alanlarındaki problemlere odaklandı. Öncelikle, eğitim çalışmalarında, özel eğitim alanında geliştirilmesi gerekenlerden, bireyselleştirilmiş eğitim programlarına duyulan ihtiyaçtan, öğretmen ve bakım verenlerin bu sürece hazırlanmasından söz ederek atılması gereken adımlar olduğunu ve tüm bunların görevleri içinde yer aldığını belirtti. Sonrasında sağlık hizmetlerine ve danışmanlığa erişimin sorun olduğunu, erişim sağlanabilse bile hizmet sunucularının bu konuda yeterince donanımlı olmadığını söyleyerek, bu alanda da atılması gereken adımlar olduğunu ifade etti.

Bu konuların tartışılıyor olmasının gerekçelerinden önemli bir tanesini, alanın istismara açık olması olarak değerlendiren Müftüoğlu, "Bu konuda neler yapılabilir?" sorusuyla devam etti. Bu noktada yasal mevzuatlardan başlanabileceğini dile getirdikten sonra, yasaların olmasının yeterli olmadığını, engelli bireyler söz konusu olduğunda bu yasaların nasıl yorumlanıp uygulandığı konusunun hala bir sorun alanı olduğunu vurguladı.

"Bugün burada akademiden, sivil toplum kuruluşlarından, eğitim birimlerinden ve bu sürecin içinde yaşayan bireylerden katılımcılarımız var. Umut ediyorum ki hepimiz için öğretici bir paylaşım süreci olacak" dedikten sonra, çalışma arkadaşlarına, panelistlere, katılımcılara ve UNFPA ekibine teşekkürlerini ileterek konuşmasını tamamladı.

Doç. Dr. Z. Hande Sart Boğaziçi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

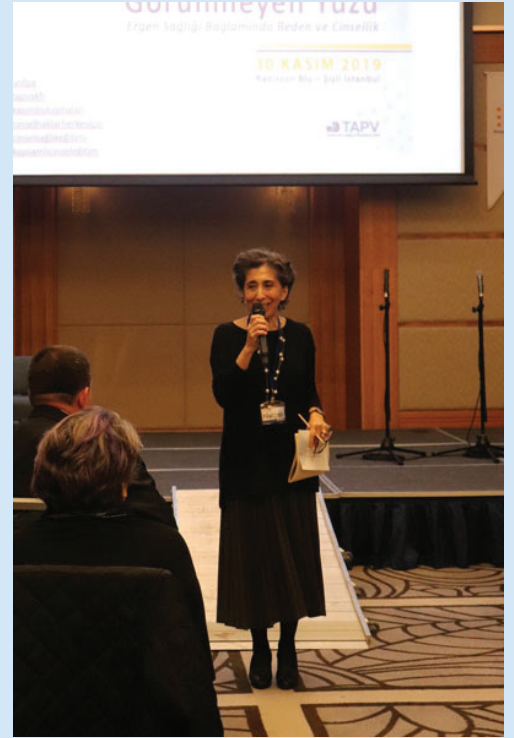
Lisans derecesini Boğaziçi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ve Psikoloji çift ana dal programında, uzmanlık derecesini aynı üniversitenin Klinik Psikoloji alanında tamamladı. Uzmanlık araştırması matematik öğrenme zorluğu ve epilepsisi olan çocuklarda nöro psikolojik eksikliklere odaklandırmıştı. Dr. Sart, Pittsburgh Üniversitesi'nde Uygulamalı Gelişim Psikolojisi alanındaki doktorasını okul öncesi dönemde davranış sorunlarındaki süreklilik ve değişkenlik üzerine çalışarak tamamladı. Dr. Sart üniversitedeki engelli öğrencilere destekleyici hizmetleri gözetan Engelliler Birimi'nin ve GETEM'in (Görme Engelliler ve Teknoloji Eğitim Laboratuvarı) koordinatörüdür.

EĞİTİM ORTAMLARINDA KAPSAYICILIK

İlk bölümde kullanacağı sunum ve görseller ile ilgili kısa bir bilgi verdikten sonra görme engelli katılımcılar için slaytlarını betimleyerek devam edeceğini vurguladı. Görevli olduğu Boğaziçi Üniversitesi'nde her yıl düzenledikleri "Beyaz Baston Festivali" etkinliğinin birlikte yaşam, evrensel tasarım ve erişilebilirliği anlatabilmek adına önemli olduğunu ve genel olarak hak taleplerinin kaynağında istenilen noktaya henüz ulaşılmasının yattığını aktardı.

"Eğitim ortamlarında kapsayıcılığın olabilmesi için, sosyal ortamlarda kapsayıcılığı halledebilmiş olmalıyız" diyerek, eğitim ortamının birlikte yaşam kültürümüzün bir yansıması olup sosyal adalet ve kapsayıcılık adına psikolojik danışmanlara önemli roller düştüğünü, sosyal adalet arayışı ve hak savunuculuğu yapmalarının etik kodları takip ettiğimiz kapsamlar çerçevesinde de tanımlanmış bir görüş olduğunu söyledi.

Engellilik kavramını tanımlamanın hiç kolay olmadığını belirten Sart, kendisine göre, bir yeti yitimi olabileceğini; burada önemli olanın işlevsellik, hayata katılım ve yaşam kalitesi olduğunu belirtti. Bugün geline nokta değişik model ve yaklaşımların varlığı ile birlikte hakim olanın tıbbi (medikal) model olduğunu, bu modelin, bireyde "problem" olduğu ve tedavi edilmesi gerektiği unsurundan yola çıktığını aktardı. Özel eğitimdeki düzenlemelere, yönetmeliklere bakıldığında zaman

medikal model yaklaşımının esintilerinin görüldüğünü ve zaman içinde geleceğimiz noktada bireyi merkez alan, "kuralları biz koyarız" ya da "bizim hakkımızda biz olmadan asla" ilkelerini içine alan bir düzenlemenin gerekliliğini vurguladı.

Ayrımcılık konusuna gelindiğinde; hepimizin bildiği bir konu olduğuna, ama bir de örtük yaptığımız, farkında olmadığımız bazı durumlar olabildiğine dikkat çekti. Ayrımcılığın çok geniş bir tanım olduğuna değinerek örnekler verdi: "Diğerlerinin yararlandığı haktan ben yararlanabiliyor muyum?", "Benim yararlanabildiğim haktan başkaları yararlanabiliyor mu?". Eğer bu soruların cevabı "hayır" ise, ayrımcılıktan söz edilebileceğini söyleyerek; buradan, ötekileştirebildiğimiz, yok sayabildiğimiz durumlara gidildiğini aktardı. "Ama aynı zamanda ben bu hakkı kullanabildiğim için ayrıcalık sahibi oluyorum" diyen Sart, ayrımcılığın da ayrıcalığın da kendisine göre sorunlu kavramlar olduğunu, içinde ayrımcılık geçen her şeye karşı olduğunu belirtirken "Toplum içinde ne yapıyoruz?" sorusuyla devam etti ve "tecrit", "birleştirme", "kapsayıcılık" terimleri üzerinde durarak; şu an ülkemizde eğitim alanında mevzuat gereği henüz kapsayıcılığa gelineemediğini, dünyada kimin geldiği sorusu üzerine de düşünölebileceğini dile getirdi.

Sosyal içerme, sosyal kapsama, topluma tam katılımın sağlanamaması, eğitime erişim gibi alanlarda hala problemler yaşadığımız konusundan bahsederken, bir sivil toplum kuruluşu tarafından gerçekleştirilen "Mavi Kapak Kampanyası"na dikkat çekerek, çevre politikasının engellilik üzerinden aktarımına eleştirel baktığını ifade ederek, "bir gün sen de engelli olabilirsin" gibi bir anlatım kullanılmasına, bu yardımın "bir gün engelli olunabileceği" düşüncesi ile mi yapılması gerektiği noktalarına dikkat çekti. Eleştirisinin temelinde, bu tarz kampanyalarda engelliliğin bir hastalık olarak görülüp kişilerin buna göre kendini aşılması gibi bir söylemi dilimize yansıtmaması ve bu söylemin ana akım medyada yer bulması olduğunu da belirtti. Tüm bu nedenlerle, kapsayıcılıkta etik altyapıya dayanan, tecritten birleştiriciliğe, birleştiricilikten kapsayıcılığa doğru giden bir yolda çaba sarf edildiğini aktardı.

Tecrit olarak tanımlanan, engelli bireyler için ayrı okulların, üniversitelerin yapılması, ayrı köyler, açık liseler gibi uygulamalara başvurulduğunu belirten panelist; kişinin, engelli bir birey olarak seçim yapma hakkı bulunduğunu vurguladı. Bir kişinin açık liseye gitme hakkı olduğu halde engelli olduğu için kendisine sunulan tek seçeneğin bu olmasını örnek göstererek, problemleri bir yaklaşım içinde olduğunu dile getirdi.

Üzerinde durduğu önemli noktalardan birisi, eğitim hakkı oldu. İlk olarak, özel eğitim ve temel eğitime değinerek bazı sorunların kaynağının temel eğitimde olduğunu, eğer oradaki sorunlar halledilebilirse bunun yansımalarının özel eğitimde görölebileceğini belirtti. Ayrıca, üniversitelere erişilebilirlik noktasında da, engelli öğrencilerin bu sebeple değil de tembellik haklarını kullanarak okula gitmemeyi tercih etmeleri gerekliliğini savundu.

İzolasyon, dışlama, topluma tam ve aktif katılımın engellenmesi, korku, yok sayma, suçluluk, acıma, yardım eli uzatma, koruma ve korunma, konuşma boyunca önem verdiği, değindiği, açıkladığı kavramlar oldu.

Toplumda normallik ve sağlamlık inşasının bulunduğu dikkat çeken Sart; toplum içinde yer edinen, içselleştirilmiş sağlamlık anlayışının bulunduğunu ve "Sen hiç engelli gibi değilsin", "Bizim gibisin" şeklinde kalıplarla kendisini gösterdiğini dile getirirken; burada önemli olanın, engelli bireyin bunu içselleştirmesi ve kendisini o sağlamlığın akışına bırakmış olması gerekliliği olduğunu belirtti.

Son olarak eksiklik kavramı üzerinde durarak; eğer eksiksensiz, bir şekilde kendini kapama güdüsü içine girildiğini, eksiklik olduğu zaman bunun eğitime, istihdama, sosyal ve kültürel yaşama, romantik ilişkilere yansıması olduğunu söyledi. Bu yansımalarla hareketle, cinselliğe ve cinsiyetsizliğin olduğu bir duruma geldiğimizi ifade ederek bu noktada ana akım medyanın önemli bir rolü olduğunu altını çizdi ve buradaki temsiliyetlere dikkat çekerek konuşmasını tamamladı.

Hilal Döner

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Concern Worldwide bünyesinde Kıdemli Eğitim Programı Sorumlusu

Lisans derecesini Boğaziçi Üniversitesi; yüksek lisans derecesini ise ODTÜ, Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında tamamlamıştır. Lisans mezuniyeti sonrasında okul psikolojik danışmanı olarak görev yapmış, önce Maltepe Üniversitesi ve sonrasında da Engelsiz ODTÜ Birimi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Görme engelliler ve cinsellik, hareket engelli kadınların flört deneyimleri ve engelli bireylere yönelik cinsel asistanlık konusunda araştırmaları bulunmaktadır. Şu anda Concern Worldwide bünyesinde Kıdemli Eğitim Programı Sorumlusu olarak Gaziantep ve Kilis sahasında Suriyeli mültecilere yönelik eğitim çalışmaları yürütmektedir.

ENGELLİ ERGENLERDE CİNSELLİK

Beden, Cinsellik ve Engellilik panelinin ikinci konuşmacısı olan Hilal Döner, engelliliğin çok çeşitli grupları ve türleri olduğunu belirterek konuşmasına başladı ve burada anlatacaklarının bu çeşitlilikler arasındaki belirli ortak özellikleri kapsayacağını dile getirdi. Kişisel gözlemlerinden yola çıkarak vardığı sonuçları açıkladı ve yeti yitiminin cinselliği farklı şekillerde etkilediğini, ama farklı engel türlerine rağmen ortak deneyimin özellikle iki noktada birleştiğini söyledi. Bunlardan ilkinin, kişilerin hem ergenlik hem de yetişkinlik dönemlerinde ayrımcılığa, mikro saldırıya maruz kalması; ikinci olarak da cinsiyetsizleştirilmesi olduğunu belirtti.

Cinselliğin indirgemeci bir yaklaşımla algılandığı, bunun engelliler için de engelli olmayan kişiler için de geçerli olduğu üzerinde durdu. Cinselliğin, cinsel birleşmeye odaklı bir yaklaşımla ele alındığını, ama aslında birçok boyutu olan bir kavram olduğunu dile getirdi.

Ergenliğin; cinselliği, cinsel kimliği, bedene dair düşünmeyi barındırdığı halde bu kadar az konuşulmasının kritik bir konu olduğunu ve buna dair birkaç cevap verilebileceğini söyledi. Öncelikle, bu noktada bir kamusal-özel alan ikiliği olduğu üzerinde durdu. Türkiye'ye bakıldığında eğitimle, sağlık hizmetlerine erişimle ilgili sıkıntılar yaşandığını, ayrımcılık olduğunu; ancak kamusal alanda birtakım ilerlemelerin kaydedildiğini dile getirdi. Bu noktada örnek vererek, engellilerin eğitim, sağlık, barınma, rehabilitasyon hakları olduğunu ve bunları konuşmanın, taleplerde bulunmanın görece daha rahat olduğunu ifade etti. Buna karşın cinsellik, özel, kişinin kendisine ait bir alan olarak tanımlanmakta ve sosyal politika ya da eğitim politikası oluşturulurken göz önüne alınmamakta diyerek; bu noktalarda ergenlerle gerçekleştirilen kısıtlı çalışmalarda yeti yitimine, organ kaybına odaklanıldığını belirtti.

Sonrasında ikiliklere değinen Döner, bakıldığı zaman kapsamlı cinsel sağlık eğitimlerinde dahi eksik kalan bir yan olduğunu, sadece engellilik alanında değil, engelli olmayan kişilere yönelik eğitim programlarında da bu şekilde olduğunu açıkladı. Örnek vererek, tehlikelerden, istismardan, istismardan korunmaya yönelik neler yapılabileceğinden bahsedilirken, özellikle engelli gruplar söz konusu olduğunda bunun aynı zamanda haz, keyif veren bir etkinlik, bir eylem biçimi ya da bir durum olduğunun gözden kaçırıldığını ve dahil edilmediğini anlattı. Daha sonra bunun kaynaklarına dikkat çekerek, engellilere yönelik çeşitli mitlerden, engellilerin asexual olduğu, herhangi bir cinsel arzu ya da ihtiyaçları olmadığı kabulünden bahsetti. Cinselliğin tehlikeli bir yanı olduğunu, ama bunun sadece engelliler değil herkes için geçerli olduğunu belirterek; cinselliğin bir ihtiyaç olduğunu ama arzusunun da görmezden gelinmemesi, haz, keyif veren bir biçim olduğunun görülmesi gerektiğini açıkladı.

Engelli ergenlerin karşılaştığı durumları belirterek; ergenlik döneminde kimlik gelişiminden bahsetti. Herkes için geçerli olmayan ancak genellikle işleyen süreci açıklayarak; toplum, sağlamcı bir bakış açısına sahipse, kişi önce kendi engelini reddedebiliyor, kabul etmeyebiliyor ya da var olduğu, içinde bulunduğu durumdan gurur duymayabiliyor diyerek, bu durumun özbenlik algısıyla, kendine saygıyla çok yakından ilgili olduğunu belirtti. En temelde sağlamcılığı, engelli ergenlerin hem kendilerini tanıma hem de kendilerini istedikleri şekilde ifade etmeleri açısından kritikliğine dikkat çekti.

Özellikle ergenlik döneminde ailelerin çocuklarını çeşitli tehlikelerden korumak için aşırı korumacı bir yaklaşımda bulunduğunu belirterek, bunun bağımsız yaşamlarını, haklarını gerçekleştirmelerini kısıtlayabildiğini belirtti.

Kişisel asistanlık konusu, üzerinde durulan önemli noktalardan bir diğeri oldu. Engelli bir çocuğa her zaman anne babasının bakmak durumunda olmadığını; banyo, mastürbasyon gibi mahrem alanlarda bunun kişinin mahremiyetini yok sayan bir durum olduğunu; bunun yerine kişisel asistanlar ile birlikte profesyonel hizmetler alınabileceğini belirtti. Ülkemizde bu uygulamanın devlet politikası olarak yer almadığına, bireylerin bunu özel hizmet olarak alabildiklerine dikkat çekti.

"Evet sorunlar var. Ama nasıl çözebiliriz. Bunları hem ulusal hem de daha bireysel düzeyde düşünmemiz gerekiyor" diyerek devam etti.

Konuşmasının son bölümünde engelli bireylerle yaptığı görüşmelerden kritik cümleleri aktararak; önyargı, cinsiyet-sizleştirme, görmezden gelinme, sağlamlılık, mikro saldırı, mahremi yok sayılması, aşağıılama, bağımsız yaşam kavramlarıyla yaşadıklarını somut örnekler halinde ortaya koydu.

"Sorunlar mevcut ama çözümler de mevcut. Umarım bir sonrakinde çözüm yollarını konuşuyor ve bu sistemlerin gelişimini kutluyor oluruz" sözleriyle sunumunu tamamladı.

Meltem Ağduk **UNFPA Toplumsal Cinsiyet Programı**

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler bölümünden mezun oldu, aynı Üniversitede Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İletişim alanında yüksek lisans yaptı. Halen aynı Enstitüde, "Haberin Cinsiyeti: Türkiye'de Kadın Gazeteciler" başlıklı doktora çalışmasını sürdürüyor. 1988 yılından bu yana toplumsal cinsiyet eşitliği, kalkınma ve kadın konularında eğitimci, savunucu, proje ve program koordinatörü olarak çeşitli çalışmalarda bulundu. Proje yönetimi, proje geliştirme, BM ve AB projelerinin yazımında uzman olan Ağduk, siyasi analiz yapma, savunuculuk çalışmaları, siyasi ve finansal destek sağlama çalışmalarında ileri düzeyde deneyimlere sahiptir. 2003 yılından bu yana Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nda Toplumsal Cinsiyet Programları Koordinatörü olarak çalışmalarına devam etmektedir. 12 Yaşında bir kız çocuğu annesidir.

ENGELLİ GENÇ BİREYLERİN ÜREME SAĞLIĞI VE ENGELLİ GENÇLER VE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN GLOBAL ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE UNFPA'NIN YENİ UYGULAMA REHBERİ TANITIMI

UNFPA Toplumsal Cinsiyet Programı Koordinatörü Meltem Ağduk, ilk panelin son konuşmasına, engellilerin toplumun görünmeyen kısmı olduğu değerlendirmesinde bulunarak giriş yaptı ve Türkiye'de dışarı çıktığımız zaman sadece belirli engellilerle karşılaştığımızı, ama bu kesimin büyük bir kısmıyla hiç karşılaşmadığımızı belirtti. "Özel bir ilgi alanınız yoksa çalışma çerçeveniz içinde değilse hayatınızı hiçbir şekilde engelli kişilerle karşılaşmadan bitirebilirsiniz" diyerek, bir taraftan da bu durumun aslında çok acı verici olduğunu dile getirdi.

"Engellilik meselesiyle ilgili uluslararası düzeyde neredeyiz?" sorusuyla başlayan Ağduk, 1970'lerden itibaren BM başta olmak üzere bu konuda çeşitli çerçeve dokümanlar hazırlanmaya başladığını; en önemli dokümanın 2006 yılındaki Engelli Hakları Sözleşmesi olduğunu söyledi. Türkiye olarak hem imzaladığımızı hem de parlamentodan geçirdiğimizi belirterek, bu sözleşme'nin BM'nin 9 temel insan hakları sözleşmesinden biri olduğuna dikkat çekti. BM içindeki Engelli Hakları Komitesi'nden, önemli bir izleme mekanizması olduğundan ve Türkiye'nin de çeşitli dönemlerde raporlar sunduğundan bahsetti. Komitenin 2014 yılında özel bir rapörtörlük oluşturduğunu, buradan her sene engellilikle ilgili farklı konularda raporlar yayımlandığını belirtti.

2019 yılı içinde, BM'nin kendilerine yönelik bir engellilik stratejisi oluşturduğunu, kendilerini değerlendirdiklerinde özellikle engellilik konusunda; engellilerin BM'de çalışması, işe alınması, BM'nin yaptığı büyük organizasyonlarda erişimin kolaylaştırılması gibi konularda çok eksik olduklarının farkına vararak söz konusu stratejiyi geliştirdiklerini açıkladı. Son olarak, 2019 İnsani Yardım Durumlarında Engelliliğin İçerilmesi Kılavuzu'nu anlatarak; aslında insani yardım durumlarında destek kılavuzunun olduğunu, engellilik bölümünün kılavuza eklendiğini, engelliliğin birçok durumun kesişim noktasında daha da zor bir durum haline geldiğini ve insani yardım krizlerinin de bunların en başında yer aldığını söyledi.

BM'deki genel duruma baktıktan sonra, AB'ye geçen Ağduk, 2010-2020 Avrupa Engellilik Stratejisinin hala gündemde olduğunu, daha çok çalışma yaşamı üzerine direktifler içerdiğini dile getirdi. Bunun yanı sıra, bizim de üyesi olduğumuz Avrupa Konseyi'nin Engellilik Stratejisi'nin 2016 yılında yapıldığını ve 2023 yılına kadar sürdürüleceğini belirtti.

Tüm bu çalışmaların geliştirdikleri programlarda en temel destekleyici dokümanları olduğuna dikkat çekti.

"Neden böyle bir konuya odaklandık?" sorusuyla devam ederek; 2030 gündeminin ve "kimseyi geride bırakmamak" sloganının kendileri için çok önemli olduğunu, slogan düzeyinden gerçek hayat düzeyine geçirmeleri gerektiğini ve bunun için çalıştıklarını belirtti.

UNFPA'nın yıllardır gençlere yönelik çok fazla çalışma yaptığını, bu konuyla ilgili 40 ülkede çalıştıklarını; ayrıca, şimdiye kadar engelli bireylerin ihtiyaç ve hakları üzerine hâlihazırda yapılan çalışmaları olduğunu, ama bunların güçlendirilmesi gerektiğini de belirtti. Bu doğrultuda, toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve zararlı geleneklere ilişkin bilginin, savunuculuk, iletişim kampanyaları ile engellilik konusunda bilginin, cinsel sağlık, üreme sağlığı ve haklarının, haklara erişimin yaygınlaştırılmasına ilişkin çalışmaların üzerinde durulduğunu dile getirdi.

Bu noktada "kararımızı biz veriyoruz" sloganının önemli olduğunu söyleyerek, engellilik söz konusu olduğu zaman çoğunlukla iyi kararı bizim verdiğimiz, diğerlerinin de bu kararı uyguladığı düşüncesinde olduğumuzu belirtti. Hâlbuki burada herhangi bir programın her düzeyinde aslında hangi grup yararlanıyorsa mutlaka o gurubun karar vermesi gerekliliğine vurgu yaptı.

Tüm bu konulardan hareketle 2019 sonunda oluşturdukları temel kaynakları şu şekilde açıkladı:

- Engelli Gençlere Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Sonlandırılması
- Cinsel Sağlık, Üreme Sağlığı Haklarının Gerçekleştirilmesine Yönelik Araştırma
- Engelli Kadınlara ve Gençlere Yönelik Şiddet, Cinsel Sağlık, Üreme Sağlığı ve Haklarını İçeren Toplumsal Cinsiyete Duyarlı ve Hak Temelli Hizmetleri Önceleyen Rehber (çeviri aşamasında)

Rehberde temel olarak yapmaya çalıştıkları üzerine konuşmasına devam eden Ağduk; ne tür bir yasal çerçeve var, bunun tartışılması, o ülkede bunun dışında ne tür hizmetler var, bu hizmetler nasıl geliştirilebilir, savunuculuk ve iletişim kampanyaları nasıl yapılabilir konuları üzerinde durduklarını belirtti. Tüm bunları temelde iki konu üzerinden gerçekleştirdiklerini belirterek; toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve cinsel sağlık ile üreme sağlığı hakları, hizmetleri, eğitimleri, bilgiye ulaşım başlıklarına değindi.

"Özellikle, toplumsal cinsiyet lensini çok ciddi şekilde kullanıyoruz, çünkü engelli kız çocukları ve genç kadınlar çoklu ve kişisel ayrımcılık türlerine daha açıktır. Eğitim ve istihdama erişimleri daha az. Toplumsal içerme daha büyük bir sorun. Program ve politikalarından faydalanmaları daha sınırlı" diyerek konuşmasını sürdürdü. Gerekliyse bu anlamda kız çocuklarına ve kadınlara yönelik "geçici özel önlemlerin" alınmasının önemli olduğunu belirtti.

Dünyada engelli gençlerin; cinsel şiddet, önyargı, damgalama, ayrımcı yasalar, fiziksel engellerle çok fazla karşı karşıya kaldığını söyleyerek, cinsel sağlık ile üreme sağlığı konusunda bilgi ve hizmetlere ulaşımında da çok fazla zorlukla karşılaştıklarına dikkat çekti.

Engelliliğin görünmez olduğunu; özellikle gençlerin ve genç kadınların cinsel sağlık, üreme sağlığı ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete uğrama riskinin iyice görünmez olduğunu belirtti. Türkiye’de görmediğimiz birçok engellilik türü bulunduğunu, bunların hepsini görmek, öğrenmek ve ona göre hizmetler geliştirmek zorunda olduklarını dile getirdi.

“Bizim amacımız UNFPA olarak Türkiye’de bu görünmezliği biraz olsun görünür kılmaya çalışmak” sözleriyle konuşmasını tamamladı.

Prof. Dr. Emine Zinnur Kılıç **Psikiyatr**

1983 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi’nden mezun oldu. 1985- 1990 yılları arasında SSK Ankara Hastanesi Psikiyatri Kliniğinde Erişkin Psikiyatrisi Uzmanlık Eğitimini tamamladı. 1992 -1993 yıllarında Londra Üniversitesi Psikiyatri Enstitüsü tarafından düzenlenen Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Diploma Kursu’nu ve 2001 yılında Harvard School of Public Health de Biyoistatistik ve Sosyal Epidemiyoloji derslerini ve Klinik Araştırma Yöntemleri kursunu tamamladı. 2002 yılında Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi’nde Profesörlük ünvanı aldı. 2013 yılından itibaren İstanbul’da serbest hekim olarak Çocuk, Ergen ve Erişkin Psikiyatristi olarak çalışmakta, Ergen Psikiyatrisi ve Aile Terapisi alanlarında eğitimler vermektedir.

ENGELLİ ERGENLERİN CİNSEL GELİŞİMİ SÜRECİNDEKİ PROBLEMLER

Cinsiyet Kimliği Gelişimi bölümünün ilk panelisti Emine Zinnur Kılıç, 2006 yılında Ankara Tıp Fakültesi’nde çalışırken yürüttükleri “Zorlananların Cinsel Sağlık, Üreme Sağlığı Gelişimiyle İlgili Sorunları” adlı çalışma üzerine bilgi verdi. Projenin, AB fonlarıyla desteklenerek 2006 yılında yürütülüp 2007 yılında raporunun sunulduğunu belirtti. Çalışmanın amacını, engellilerin cinsel gelişim sürecinde yaşanan sorunların ve bu konuda engelli yakınlarının tutum ve gereksinimlerinin saptanması olarak açıklayarak; çalışmanın ağırlıklı olarak zihinsel engelliler ve otizm grupları ile gerçekleştirildiğini anlattı. Öncelikle hazırlık aşamasından başlayarak, ilk başta 30 ebeveynin katılımıyla bir odak grup oluşturulup anket hazırlandığı ve sonrasında Ankara ile İzmir’deki özel eğitim okullarında 80 engellinin yakınlarına uygulandığını söyledi ve bu çalışma sonucu ortaya çıkan ana temalara değindi.

Gerçekleştirilen odak grup çalışmalarında ortaya çıkan sonuçlardan birisinin; ebeveynlerin, çocuklarının gelişim sürecinde cinsel tacize uğrama olasılığından korkmaları olduğunu söyleyerek; çocuklarının geleceğiyle ilgili de yoğun kaygıları bulunduğunu belirtti.

Çocuklarda sorunların ergenlikle birlikte arttığına dikkat çeken Kılıç, ailelerin çocuklarına kendisine bakım becerisi kazandırma çok güçlük çektiklerini ve birçoğunun ergenlikte bakımlarının annesi tarafından veya annesi kanalıyla yapıldığını söyledi.

Ergenliğin, beynin yeniden düzenlendiği bir dönem olduğunu anlatarak, engellilik çerçevesinde bakılacak olursa, bu dönemde hormonların etkisiyle beyinde değişimlerin ortaya çıktığını ve davranış farklılaşmalarına rastlandığını; dolayısıyla psikiyatrik problemlerin bu döneme çok sık eklendiğini dile getirdi. Depresyon, psikoz, bazen mental retardasyona eklenen içine kapanma belirtileri şeklinde ortaya çıkabileceğini, dolayısıyla ergenlikle birlikte söz konusu olanın sadece cinsel gelişim değil, eklenen psikiyatrik problemler ve yoğunlukları olduğunu belirterek, ergenliğin, aileleri en çok zorlayan dönem olduğu üzerinde durdu. Cinsel ilgilerinin ortaya çıktığı zamanlarda sorunun arttığını, çünkü uygunsuz cinsel davranışlarda bulunduklarını, herkesin içinde mastürbasyon yapabildikleri örneğini vererek açıkladı ve engelli yakınlarının bunlarla nasıl baş edebileceklerini bilemediklerini belirtti.

Ailelerin bir diğer korkusu olan, engellilerin çocuğunun olması konusu üzerinde durdu. Ebeveynlerin, doğum kontrolünün öğretilmesinin mümkün olmadığını düşündüklerini, bu konuda kime başvuracaklarını bilmediklerini ve başvurduklarında da profesyonel yardım alamadıklarını söylediklerini dile getirdi. “Tıp camiasında engelliler ve cinselliği üzerine, özelleşmiş çalışana rastlamak zor, çok az” dedi.

Tüm bu temalardan yola çıkarak anketin hazırlandığı, içerisinde “Demografik Bilgiler”, “Engellinin Bilgilendirilmesine Yönelik Aile Tutumları”, “Davranışa Yönelik Aile Tutumları”, “Cinsel Sağlık, Üreme Sağlığı Profili”, “Ailenin ve Engellinin Cinsel Sağlık, Üreme Sağlığı Konusundaki Bilgisi” başlıklarının bulunduğu; toplamda 160 ebeveyne ulaşıldığı bilgilerini vererek, hazırlanan

soruları ve cevap oranlarını sundu.

Son olarak, Amerika'da 2006'dan itibaren ağır zihinsel ve bedensel engelli çocuklara yönelik uygulanan; gelişimi, büyümeyi durdurma tedavisinden bahsetti. Aile bakımına devam edebilsin diye, sürekli kucakta taşınması gereken çocuklarda, tıbbi, hormonal ve cerrahi yöntemler kullanılarak gelişimin durdurulabildiğini, ancak bunun çok tartışmalı bir yöntem olduğunu anlattı. Kararın mutlaka etik kuruldan geçmesi gerektiği; hukukçuların, pediatrik endokrin uzmanlarının, çocuk-ergen psikiyatrisi uzmanlarının ve ailenin birlikte karar vermesi gerektiği üzerinde durdu. Kendisinin etik kurul kararı olduğunda bu uygulamanın bazı aileler için gerçekleştirilebileceğini düşündüğünü belirten Kılıç; bu ailelerin son derece çaresiz olduğunu, ülkemizde bunların hemen hiçbirinin karşılanmadığını ve bütün yükün aile üzerinde olduğunu da aklıda tutmamız gerektiğini belirterek konuşmasını tamamladı.

Dr. Psk. Zeynep Maçkalı **Klinik Psikolog, Otistikler Derneği Başkan Yardımcısı**

Lisansını Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden, doktora derecesini ise Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Doktora Programı'ndan almıştır. Halen İstanbul Gedik Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 2009 yılından beri Aura Psikoterapi, Sanatla Tedavi ve Eğitim Merkezi'nde çalışmaktadır. Klinik pratiğinde 10 yaş altı gelişimsel aksamaları ve davranışsal problemleri olan çocuklar, ergenler, genç yetişkin ve yetişkinlerle çalışmaktadır. Otistikler Derneği yönetim kurulunda başkan yardımcısı olarak görev alan Zeynep Maçkalı, farklı gelişenlerin toplumla bütünleşmesine yönelik projelerde çalışmaya devam etmektedir.

FARKLI GELİŞEN GENCİN SOSYAL HAYATTAKİ KESİŞMELERİNİN CİNSELLİK BAĞLAMINDA ELE ALINMASI

Cinsiyet Kimliği Gelişimi panelinin ikinci konuşmasını gerçekleştiren Zeynep Maçkalı, stajyer olarak başladığı ve hala devam ettirmekte oldukları "Alternatif Gelişim Projesi"nden bahsedeceğini söyleyerek; farklı gelişen ergenlerin sosyal hayattaki kesişmelerinde cinselliğin nasıl tezahür ettiğini ve oradaki cinsel davranışları nasıl etkilediğini ele alacağını belirtti. Projede, farklı olanla birlikte yaşamın nasıl mümkün olabildiğine ve bu çeşitliliğin kendi içinde toplumu nasıl zenginleştirebildiğine baktıklarını anlattı.

"Öncesinde ortak bir zeminde buluşmak için otizmin tanımını yapmak istiyorum" diyerek; akranlarıyla kıyaslandığında, etrafındaki kişilerle sosyal ilişki, etkileşim ve ilişki kurma arzusunda bir kısıtlılığın olduğu, diğer insanlarla ilgilenmeme, dil kullanımının kısıtlı veya hiç olmadığı bir nörogelişimsel bozukluk olduğunu dile getirdi. "Otizmi en iyi tanımlayan özelliğin genellikle sosyal ilişkide güçlük olduğu söyleniyor", dedi ve literatürde de sosyal etkileşimdeki aksama ve tekrarlayıcı tuhaf hareketlerle tarif edilmesinin yaygın olduğunu belirtti.

Otizimde gelişimin sosyo-duygusal, bilişsel, dil ve motor gelişim olmak üzere dört alanda tanımlandığını ve bu alanlarda birtakım aksamaların gözlemlendiğini açıkladıktan sonra, en belirgin aksamının sosyo-duygusal gelişimde görüldüğünü dile getirdi. Çalışmalarında, bu gelişim alanı üzerinde durarak nasıl geliştirilebileceği, desteklenebileceği perspektifinden baktıklarını aktardı.

Gelişim alanları arasında sürekli bir etkileşim olduğuna ve bir alandaki aksamının ya da ilerlemenin diğer alanlara yansıdığına dikkat çekti. Herhangi bir aksamının olabileceğini ancak bunun uygun desteklerle çözülebileceğini ifade ederek;

özellikle sosyo-duygusal gelişimin desteklenmesinin diğer alanları desteklediğini ve ilerlemenin söz konusu olduğunu vurguladı.

0-3 yaşa dair çok fazla bilgi ve araştırma olduğuna dikkat çeken Maçkalı; ergenlik ve yetişkinlik söz konusu olduğunda, özellikle de otizme bakıldığında, bilgilerin az olduğunu söyledi. Davranışsal sorunların, ergenliğe gelindiğinde birden görülmeye başladığı gibi kesin bir yerden bakmamak ve ortaya çıktıkları bağlamı ele alıyor olmak gerekliliğine önem verdi. Yaş ilerledikçe, hayat deneyimi arttıkça özbakım becerileri ve akademik becerilerde kısmi gelişmeler olduğunu, fakat davranışsal alanda bazı zorluklar yaşadıklarını ve bunları göz ardı etmeden düşünmemiz gerektiğini hatırlattı.

“Bu noktada biz projemizde nasıl ele alıyoruz?” sorusuyla devam ederek, benlik gelişimi ile başlayacağını belirtti ve otizmde özne-nesne ayrışımını gerçekleştirilememenin benlik gelişimine olumsuz etkisi üzerinde durdu. Ayrışamamışlığı; şimdi ve buradan, zaman ve mekânın algılanmasında zorluklar meydana getirdiğini açıkladı. “Ekolalilik konuşmanın, ekopraktik sallanmanın, rutinlerdeki değişime şiddetli bir acı duyarmışçasına tepkiler veriliyor olmasının, öfke krizlerinin, kendine zarar verme davranışlarının aslında bu ayrışamamışlıkla ilgili olduğu görüşüne göre bakıyoruz” diyerek, bu bağlamda, otizmin benlik yaşantısının bozulduğu bir tablo olduğuna dikkat çekti.

Otizmi kavramsallaştırırken, şizofrenide benlik gelişimi üzerine çalışan bir kuramcı olan Christian Scharfetter'den yararlandıklarını açıklayarak Otistikler Derneği Kurucusu Nevin Eracar'ın, bu kuramı otizm için yeniden kavramsallaştırdığını belirtti. Projelerinde yaptıkları çalışmanın bu kurama oturduğunu söyleyerek; kuramın, benliği tanımladığı beş katmanı; canlılık, eylemlilik, bütünlük, sınırlılık, ben kimliği olarak tanımladı ve açıklamalarını yaptı.

Konuşmasının sonraki bölümünde ergenliğin tanımını yapan Maçkalı, otizm söz konusu olduğunda fizyolojik ve fiziksel olarak bu döneme girilse de sosyo-duygusal açıdan çocukluk, bebeklik döneminde takılı kalındığına dikkat çekti. Kimi zaman bedenini bütün olarak algılamakta zorluk çeken farklı gelişenin, ergenlik döneminde vücudundaki değişimi algılamakta zorlandığını ve duygusal olarak bu değişikliklere eşlik edemediğini dile getirdi. Tüm bu sebeplerle de ergenlikte beklenen bedeni keşif arzusunun, farklı gelişende çok karmaşık bir süreç olduğunu hatırlattı.

Kendisine mastürbasyonla ilgili çok sık soru geldiğini belirterek; cinsel öz uyarımın (mastürbasyon) aslında bebeklikten itibaren sık yaşanan bir şey olduğunu, çocuğun elinin, ağzının işlevlerini keşfetmesi gibi zaman içinde genital organlarını da keşfettiğini, ancak burada rastlantısal bir keşfin var olduğunu açıkladı. Ergenlikte, mastürbasyonda hayal yoluyla cinsel davranışın zihinde tasarımıyla yaşananmaya başladığını ve bu imgeleme, hayal etme halinin farklı gelişenleri normal gelişenden ayıran unsur olduğunu anlattı. Farklı gelişen açısından aynı yemek yeme gibi bir uyarılma hali olduğunu, onu hissettiğini ve gidermeye çalıştığını, burada cinsel bir fantezi veya merak olmadığını belirtti. Sosyal değerler içselleştirilemediğinden, toplum içinde kendilerini uyarmaktan çekinmediklerini anlatarak, rahatlamının mastürbasyonla ilgili gelen sorularda ön planda bir cevap olduğunu düşündüğünü ifade etti.

Alternatif Gelişim Projesi adlı çalışmalarını anlatmaya başlayarak; sosyal hayata katılım ve bağımsız yaşama geçiş için önemli bir deneyim sunmaya çalıştıklarını dile getirdi. Projenin farklı pek çok parçası olduğunu; toplumla bütünleşmek adına ilerleyen, dinamik bir modelleri bulunduğunu söyleyerek; sosyal hayata katılım ve psikososyal çalışmalarından bahsedeceğini açıkladı.

Özerklik kazanma deneyimi sunduklarını; ailelerinden bağımsız, kendi ihtiyaçları doğrultusunda, eylemlerinin kabul gördüğü, ama aynı şekilde sosyal kuralların hatırlatıldığı bir ortamları olduğunu anlattı. Çalışmalarını oyunlarla sürdürdüklerini, sanatla terapi yöntemlerinden faydalandıklarını, benlik yaşantısının gelişimine yönelik deneyimlerin kazanılmasını hedeflediklerini; bu noktada, farklı gelişen için birlikte geçirilen vakitten keyif alıyor olmasının önemli olduğunu vurguladı. Burada kendi içinde normal gelişen bireylere benzemeye dair bir arayışın hatta kimi zaman çabanın da olduğunu ve “onların içinde var olabilmek için onlar gibi olmak” gibi düşünülebileceğini söyledi.

"Cinselliği bir canlılık, bir üretkenlik olarak görüyoruz biz projemizde" diyerek; bu alanda sanatsal dışavurumun toplumla bütünleşmeyi ve üretilen sanat unsuruyla birlikte toplumun kabulünü kolaylaştırdığını belirtti.

Proje dahilindeki 'Geçiş Evleri'ni anlatan Maçkalı, normal gelişen bireylerin, üniversite öğrencilerinin, dernek gönüllülerinin farklı gelişen gençlerle birlikte burada zaman geçirdiklerini açıkladı. "Farklı gelişen, ailesinden bağımsız bir şekilde geliyor ve burada sosyal hayatı birlikte deneyimliyorlar" diyerek yürütülen çalışma hakkında bilgi vermeye devam etti.

Çağla İz Psikolog

Öndokuz Mayıs Üniversitesi psikoloji bölümünde eğitimini tamamladı. Eğitimine devam ederken bir dönemi İtalya'da L'Aquila Üniversitesinde tamamladı. Mezun olduğundan beri özel şirketlerde stres ve iletişim konularıyla ilgili eğitimlik yaptı ve özel gereksinimli bireyler ve aileleriyle çalıştı. Saadet Öğretmen Cinsel İstismarla Mücadele Derneği'nde gönüllü olarak eğitimler verdi; "çocuklar için cinsel eğitim atölyesi" düzenledi. Özel gereksinimli bireylerle çalışırken odaklanılan birçok alandan yalnızca biri olan 'cinsel eğitim' konusunda teorik ve pratik anlamdaki eksikliği fark edip bireysel olarak çalışmalar yaptı. Şu an Adana'da yaşamını sürdürüyor ve çalışmalarına devam ediyor.

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERDE CİNSEL İSTİSMARDAN KORUNMA YÖNTEMİ OLARAK CİNSEL EĞİTİM

İkinci panelin son konuşmacısı olan, özel gereksinimli birey ve aileleriyle çalıştığını belirten Çağla İz; bazı zamanlar ebeveynleri cinsel eğitimin gerekliliğine ikna edebilmek için, çocuk bu eğitimi almadığında ne gibi sorunlarla karşılaşabilir, argümanı üzerinden yol almak gerekebileceğini, o nedenle bu başlığı seçtiğini açıklayarak konuşmasına başladı.

"Bu başlıkta ne demek istiyorum?" sorusuyla devam ederek, başlığı seçmekteki amacını, cinsel ve eğitim kelimelerinin yan yana geldiğinde hala insanları ürküttüğünü ve bu nedenle cinsel eğitim algısını değiştirmek olduğu şeklinde açıkladı.

Cinsel eğitimin özel gereksinimli birey için de normal gelişen birey için de zaruri olduğunu, İsveç'teki okullarda 1956'dan beri zorunlu verildiğini belirterek; ülkemizde hala, özel eğitimlerde değil diğer okullarda dahi müfredata sokulmadığına dikkat çekti.

Cinsel istismardan korunma yöntemi olarak cinsel eğitimden bahsettiğini söyleyen İz, başka ne gibi korunma yöntemleri olduğu sorusunun akla gelebileceğini belirterek; bütün ebeveynlerin yaptığı şeyler olduğunu, çocuğu daha yakınında tutarak korumaya çalışmanın ya da evde geçirdiği vakti artırarak onu korumaya çalışmanın verilebilecek cevaplar olduğunu dile getirdi. Fakat bunların bir korunma yöntemi olmadığını, cinsel istismarın genel olarak büyük oranda en yakınlar tarafından maruz kalınan bir durum olduğunu hatırlattı. Bu kişiler içinde kimler var diye bakacak olursak; baba, abi, dede, öğretmen olduğu örneklerini vererek çocukları koruma konusunda tekrar bir değerlendirme yapmak gerektiğini düşündüğünü sözlerine ekledi.

Özel gereksinimlilerin, bakım verenlere sıklıkla yaşam boyu bağımlı kaldıklarını; duygusal ve sosyal güvensizlikleri, eğitim eksiklikleri nedeniyle özellikle savunmasız olduklarını belirtti. Bu nedenle cinsel istismardan kendilerini koruma konusunda da savunmasızdırlar, diyerek her birey gibi onların da cinsel istismar yaşadıkları zaman yoğun bir psikolojik yıkım yaşadıklarını anlattı. Bu yıkımla birlikte çok yoğun halde problem davranış geliştirdiklerini söyleyerek, çocukların bu problem davranış yaratacak duygu durum içerisine nasıl girdikleri konusuna odaklanmamız gerektiği noktasına dikkat çekti.

Cinsel istismardan korunmak için, cinsel eğitim vermenin gerekliliğinden bahsederek, kendince oluşturmaya çalıştığı bir sistemi ve uygulamalarını anlatacağını belirtti.

Öncelikle, verilen eğitim neleri kapsamlı sorusuna; özel bölgeler, özel-kamusal alan ayrımı, başkalarının mahrem alanı ayrımı, tanıdık-yabancı ayrımı, öz bakım becerileri başlıkları ile cevap verdi.

Bir erkek vücudu görseli göstererek, yüz nasıl normal bir şekilde anlatılıyorsa, penisin ve testisin de normal ifadeler kullanarak anlatılması gerektiğini dile getirdi.

Eğitim verilen çocuğun bilişsel seviyesinin, gelişiminin önemine dikkat çekerek; çocuklarla çalışmadan önce, ailelerin buna hazır olup olmadığına bakmak gerektiğini, önce onlarla konuşarak buna hazırlayıp daha sonra çocukla çalışmaya geçmenin ve ailelerin de çalışmaya dahil edilmesinin gerekliliğini vurguladı.

Çocukların seviyelerine göre verilen eğitimlerde zaman zaman hikayeleştirme yöntemini kullandıklarını aktardı.

Özel gereksinimli bireylerle çalışırken en büyük hedeflerinin, bu kişilerin kendi ihtiyaçlarını giderebilen bireyler haline gelebilmeleri olduğunu savundu.

Kendi bedenini ve karşı cinsin bedenini tanıyan, kişisel bakımını gerçekleştirebilen, kendi bedenine ait sorumlulukları yerine getirmeyi öğrenen özel gereksinimli bireyin, cinsel eğitim sürecinin daha sağlıklı ilerleyeceğinin düşünüldüğünü belirtti.

Hepimiz için, yemek yemek, su içmek, nefes almak fizyolojik olarak nasıl elzemse; bedenimizi bir bütün olarak algılama, bize ait olduğu ve onu koruyabildiğimiz bilgi de psikolojik olarak o kadar elzem, diyerek; özel gereksinimli bireyin kendi bedeninin ona ait olduğu ve onu koruyabildiği bilgisinin; sağlığı, gelişimi açısından çok önemli olduğuna dikkat çekti.

Son olarak "Cinsel eğitim almış olsaydım, bugün hayatımda ne farklı olurdu?" sorusu üzerine düşünebileceğimizi belirterek konuşmasını tamamladı.

Prof.Dr.Yeşim Fazlıoğlu **Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi**

1989 yılında Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümünden mezun olmuş, 1996 yılında İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ana Çocuk Sağlığı Programında yüksek lisansını, 2004 yılında Ankara Üniversitesi Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalında doktorasını tamamlamıştır. 2014 yılında okul öncesi eğitim dalında profesör olmuştur. 2018 yılında Patras Üniversitesinde, Yunanistan'da yayınlanan resimli çocuk kitaplarında çok kültürlülük başlıklı araştırmasıyla Post Doktorasını tamamlamıştır. Çalışma alanları Montessori Eğitimi, duyuşal entegrasyon, erken çocukluk eğitimi, oyun ve sosyal gelişim, otizmlili çocukların eğitimi ve çok kültürlülük-tür. Fazlıoğlu aynı zamanda Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği Bölümü, Özel Eğitim Bölümü ve İnter Disipliner Engelli Çalışmaları Ana Bilim Dallarının Kurucu Başkanı'dır. Halen İnter Disipliner Engelli Çalışmaları Ana Bilim Dalı başkanlığı görevini yürütmektedir. Doğan ve Mert adında iki çocuk annesidir.

ERGEN GELİŞİMİNDE EĞİTİMCİNİN ROLÜ

Panele, uzun süredir farklı gelişen çocuklarla çalıştığını ve ağırlıklı olarak alanının erken çocukluk üzerine olduğunu anlatarak başlayan Yeşim Fazlıoğlu, "İnterdisipliner Engelli Çalışmaları Programı"nın kurucusu ve yürütücüsü olarak bu çalışma hakkında bilgi verdi. Sorunların tek bir bilim alanının çalışmalarıyla çözülemeyeceğini, disiplinlerin işbirliği içinde çalışmasına ihtiyaç olduğunu düşündüğünü söyleyerek; on sene önce, ekip arkadaşları ve farklı disiplinlerden gelen uzmanlarla beraber çalışabilecekleri bir program inşa ettiklerini, doktora ve yüksek lisans düzeyinde eğitim ve araştırmalar yaptıklarını ifade etti.

Ergenliğe bakıldığında, bu dönemde hızlı gelişim ve değişimlerin yaşandığını ve çocukların, sorun yaşamamasına imkân olmadığını söyleyerek; ergenlikten önceki dönemin çok önemli olduğuna dikkat çekti. Sorunların birden bire oluşmadığını hatırlatarak; çocuğun okul öncesi dönemden itibaren eğitim alarak, ergenlik dönemini sağlıklı ve sorunsuz bir şekilde

geçirmesinin sağlanabileceğini belirtti. Duyguların ifadesi ve vücut farkındalığı üzerine çalışmanın, sorulan sorulara uygun cevaplar vermenin, diyalog kurmanın bu dönemde yapılması gerektiğini anlattı. Aile ve öğretmenlerin erken dönemden itibaren bunlar üzerine odaklanması gerektiğini, kesin bir okul çocukluğundan sonra ergenlik döneminin rahat atlatılması için bunun önemli olduğunu ekledi ve "Ergenlik döneminin sosyal boyutu benim için daha önemli. Sosyal ve duygusal açıdan çocukların hazırlanması" diyerek, hazırlık sürecine vurgu yaptı.

"Nasıl sağlıklı bir yetişkin olacağız?" sorusu üzerinden devam ederek; çevremizdeki her şeyin çok hızlı geliştiğini ve değiştiğini, bunun hem normal gelişen çocuklar hem de engelli çocuklar üzerinde etkili olduğunu söyledi. Bu duruma, arkadaş gruplarının bir anda değişmesi, romantik ilişkiler içindeki kişilerin değişmesi, internet ortamında tanışılan ve biten ilişkilerin yaşanması, derin ilişkilerin yokluğu, duygu paylaşımlarının eksikliği, derinlemesine bağlılıkların olmaması gibi örnekler gösterdi. Bu noktada öğretmenlere, uzmanlara ve ailelere değerlerin öğretilmesi, sosyal duygusal gelişimin desteklenmesi gibi birçok açıdan büyük görevler düştüğüne dikkat çekti.

Üzerinde durduğu önemli kavramlardan birisi "kimlik oluşumu" oldu. Ergenlikte "Ben kimim?" sorusunun kendini bulma, tanıma açısından önemli olduğunu belirterek, bu sorgulamaya fırsat verilmesi gerektiğini söyledi. Özellikle farklı gelişen çocuklara genel olarak ne istediğinin sorulmadığına ve ebeveyn ne istiyorsa onun yaptırıldığına değinerek; ailenin öğretmenin üzerindeki, aile ve öğretmenin de çocuk üzerindeki baskısının kimlik gelişimini etkilediğini anlattı. Bir çocuğun kendi kimliğini oluşturması isteniyorsa, ona "Ne istiyorsun?" diye sorulması gerektiğini vurguladı.

Konuşmasının ilerleyen bölümlerinde otonomi kurma becerisinden bahseden Fazlıoğlu, bağımsızlığın çok önemli olduğunu söyleyerek, bunun her açıdan kazanılabilir olması gerektiğini açıkladı. Günlük yaşam becerileri kazanımına odaklanarak, ergenin bağımsızlığını sağlaması için önemli olduğunu vurguladı. Diğer ihtiyaçların bunun sonrasında karşılanabileceğini, ancak günlük yaşam becerisi kazanamayan bir ergenin kendisini, duygularını ifade etmesinin beklenemeyeceğinin altını çizdi.

Ergenlik dönemindeki yakın ilişkilerin önemine değinerek, özellikle arkadaşlık ihtiyacının önemli bir yer tuttuğunu söyledi. Farklı olana alışmakla ilgili bir sorunun varlığını ifade eden konuşmacı; çocukların okul öncesi dönemde kaynaştırılması gerekliliğini dile getirdi. Erken dönemde farklılığa olumlu bakma becerilerinin geliştirilmesiyle bu sorunun aşılabileceğini belirterek; öğretmenlerin, ailelerin birleştirici rolüne vurgu yaptı.

Birçok ülkede cinsel eğitimin okul öncesi dönemden itibaren zorunlu olduğunu; ülkemizde ise özel eğitim programlarına bakıldığında ergenlikle ilgili çok az, cinsel eğitimle ilgili ise sadece bir ders olduğunun görüleceğini söyledi. Ders programlarının çeşitlendirilmesi gerekliliğini dile getirerek, alan uzmanlarının görüşleri alınarak bu programların hazırlanması gerekliliğine dikkat çekti.

Cinsel eğitimin zihinlerde normalleştirilmesi gerektiğini söyleyerek; bunun korkutucu bir hal almaması ve öğretmenlerin bu eğitimi vermekten çekinmemesi gerektiğini ifade etti.

Fazlıoğlu, konuşmasının son bölümünde, "yaşam evleri" konusuna değindi. Tek sorumluluğun anne-babaya verilmemesinin önemini belirterek; engelli bireylerin bağımsız yaşayabileceği evlerin kurulması gerekliliğine dikkat çekti. Yaşam evleri yapılırsa, birçok aile için ortak olan "Bizden sonra ne olacak?" sorusunun da cevap bulacağını ve bu alanların oluşturulması gerektiğini söyleyerek sözlerini tamamladı.

Bora Akdemir

Özel Eğitim Uzmanı, Engelsiz Düşler Derneği Kurucusu

Özel Eğitim Zihin Engelliler Öğretmenliği bölümünden Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nden lisans, Marmara Üniversitesi'nden yüksek lisans dereceleri almıştır. "Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerle Çalışan Öğretmenlerin Cinsel Eğitime Yönelik Tutumları ve Etik Durumlarının Karşılaştırılması" başlıklı yüksek lisans tezi yazmıştır. Özel eğitim anabilim dalında doktora eğitimine devam etmektedir. Çeşitli kamu ve vakıf üniversitelerinin özel eğitim bölümlerinde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Özel gereksinimli bireylerde cinsellik eğitimi, kaynaştırma /bütünleştirme ve istihdam konularında akademik çalışmaları bulunmaktadır. Engelsiz Düşler Derneği kurucu başkanı ve eğitim uzmanıdır.

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ERGEN BİREYLERDE CİNSELLİK EĞİTİMİ

Panelin son konuşmacısı olan Bora Akdemir, cinsellik eğitiminde eğitici merkezli bir sunum gerçekleştireceğini söyleyerek başlangıç yaptı. Cinsellik eğitiminin, özel eğitim programlarında seçmeli ders olarak verildiğini, çok az sayıda üniversitede bu dersin açıldığını ve burada da ergenliğe odaklı bir ders içeriğinin bulunduğunu söyleyerek; bunun sonucunda da, öğretmen yetiştirme süreçlerinde erken çocukluk dönemi ve yetişkinliğe dair kazanımlar elde edilemediğini ifade etti.

Cinselliği, bir gelişim alanı olarak ele aldıklarını belirten Akdemir, bunun ne anlama geldiğini açıklayarak devam etti. Her yaş ve gelişim döneminde farklılaşan ve ilerleyen ihtiyaçlar olarak tanımladığı bu gelişim alanında; erken çocukluk, ergenlik, yetişkinlik gibi her dönemle ilgili belirli kazanımların olduğuna dikkat çekti. Bu alanlardan herhangi birinde bir aksama yaşandığı zaman ise destek ihtiyacı doğduğunu dile getirdi. Cinsellikle ilgili konulara yaklaşırken sorun odaklı değil de, bir gelişim alanını desteklemek bağlamında bakmak gerekliliğini hatırlattı. Cinsel gelişimin biyolojik olduğu kadar aynı zamanda sosyal de bir gelişim alanı olduğunu ekleyerek devam etti. Eğitimi olarak baktıkları zaman, konuyu; gelişimsel kuramlar, öğrenme kuramları ve (özel eğitimde) davranışçı yaklaşım zeminine oturarak ele aldıklarını belirtti.

Ergenliğin, sosyal anlamda büyük bir geçiş dönemi olduğu üzerinde durarak; fiziksel değişimin yaşandığı, tercihlerin ve meslek seçimlerinin yapıldığı, romantik ilişkilerin başladığı, çevreyle ilişkilerin çok boyutlu olarak değiştiği bir sürecin yaşandığını ifade etti. Burada kişinin çevresiyle sürekli bir gelişim içinde olduğunu açıklayarak; birey olarak kabul görme, topluma kendini ifade etme ve bunu hissettirme çabası içerisinde olduğuna vurgu yaptı.

Ergenlikte verilecek cinsel eğitim konusunda birtakım engellerle karşılaşıldığını belirtti. Bunlardan birisinin de profesyonellerdeki önyargılar olduğuna dikkat çekerek; cinsellik eğitiminin verilmesiyle birlikte alandaki sorunların artacağı inancı, asexüel olarak görme, cinsellikle ilgili ihtiyaçların küçümsenmesi, "çocuktur ve cinsellik eğitimi doğru değildir" gibi düşüncelerin varlığını dile getirdi. Sonrasında, tüm bunların birer önyargı olduğunun ve hiçbirisinin doğru olmadığını altını çizdi.

"Ergenlik döneminde cinsellik eğitimi neyi içerir?" sorusuna cevap olarak; özbakım, mahremiyet, mastürbasyon, istismardan korunma becerileri, güvenli ve sağlıklı cinsel yaşam becerileri başlıklarını verdi. Ergenliğin, bir gelişim dönemi olduğunu ve küçük yaşlardan başlayıp kazanımları üst üste koyarak ilerlemek gerekliliğini hatırlatarak; sıklıkla yapıldığı gibi eğitime ergenlik döneminde başlanması nedeniyle ciddi sorunlarla karşılaşıldığını belirtti.

Eğitimlerin doğumla beraber başlayarak, evde ve okulda verileceğini ve birincil bakıcıların desteklenmesi gerektiğini söyledikten sonra, bu eğitimlerde neler anlatılacağını açıklamaya başladı. Öncelikle anne, baba, öğretmenlerin eğitimi vereceğini ve asla yalan söylemeyeceklerini; doğruları yaşına, düzeyine uygun bir şekilde anlatacaklarını açıkladı. Her bir gelişim döneminin kazanımlarına göre; bir sorun ortaya çıkmadan, çıkacağını bilerek, ona yönelik adımlar atılması gerekliliğini hatırlatarak ve

tüm bunların biyolojik sürecin ve bilişsel gelişimin gereklerine uygun bir şekilde ilerleyeceğini ekleyerek devam etti.

Her bireyin cinsellik eğitimine ihtiyacı olduğuna; ancak özel gereksinimli bireylerde daha farklı öğretim yöntem ve teknikleri gerektiği için, daha yoğun ve kapsamlı bir eğitime ihtiyaç duyulduğuna vurgu yaptı. İşlevsel bir şekilde, önceliklendirme yapılarak, planlı ve sistematik bir eğitim programının uygulanacağını belirterek; hem zeka yaşının hem de biyolojik gelişimin birlikte ele alınarak bu süreçte müdahale edileceğini ifade etti.

Eğitimin kimler tarafından verileceği üzerinde duran Akdemir, süreçte kimsenin tek bırakılmaması noktasına değinerek; işbirliği ve koordinasyon gerekliliğinden bahsetti. Çocuğa uygun bir hareket planı ortaya koyularak; aile, öğretmen ve diğer profesyonellerin birlikte ilerlemesi gerekliliğini vurguladı. İlk başta etkili bir ön değerlendirme yapılarak ihtiyaçların belirlenmesi, sonrasında planlama ve sorumluluk dağılımı gerçekleştirilmesi gerektiğini açıkladı. "Sistematik değerlendirme yapılmalı ve yeni hedefler belirlenmeli" sözlerini, gelişimin durmadığı, bu nedenle sürekli yeni hedefler oluşturulması gerektiğini hatırlatarak devam ettirdi.

Konuşmasının son bölümünde, işbirliği noktasında, ailelere ve öğretmenlere önerilerde bulundu. Ailelere doğru model olmaları, sorunlar ortaya çıkmadan eğitimlere başlayarak takip etmeleri, cinselliklerine ve bireysel haklarına, cinsel gelişimlerine saygı duymaları, önyargılarla mücadele ve bertaraf etmeleri, sorumluluk almaları, iletişim kanallarının açık olması noktalarında tavsiyeler verdi. Öğretmenlere kişisel bilgileri korumaları, cinsel eğitim için güncel bilgilere sahip olmaları, aile ve çocukla iletişim becerilerini geliştirmeleri, aile eğitim programlarını ve destekleyici alanlarını geliştirmeleri noktalarında tavsiyelerde bulunarak konuşmasını tamamladı.

Yaşar Morpınar & Bremen Mızıkacıları Perküsyon Grubu

68 yaşında, ODTÜ Kimya Mühendisliği mezunu. 2006'da başladığı gönüllü ritim eğitmenliğine 13 yıldır engelliler, 7 farklı cezaevindeki mahkumlar, Sulukule mahallesinde Romanlar, kimsesiz, sokak, darülaceze, depremzede, mülteci çocuklar ve daha bir çok dezavantajlı gruplardaki çocuklar ve gençler olmak üzere 8000 kişinin yaşamına ritim ile dokunmuştur. Halen bu çalışmaların bazılarına devam etmektedir. Zihinsel engelli gençlerden oluşan ve 13 yıl önce kurmuş olduğu Bremen Mızıkacıları Perküsyon Grubu, dünya çapında bir rekora imza atıp ulusal ve uluslararası platformlarda toplam 298 konser vermiştir. Bremen Mızıkacıları gençleri topluma "engellilerin yapamadıklarıyla değil, yaptıklarıyla anılmalarını" sağladılar. Konserler 32'si farklı üniversitelerde olmak üzere, toplamda 104 farklı eğitim kurumunda, Ağrı Patnos'tan Edirne'ye kadar 35 farklı yerleşimde icra edildi.

Uzm. Psk. Beyza Sevim Bayrampaşa Belediyesi, Uzman Psikolog

1987 yılında İstanbul'da doğdum. Beynin nasıl çalıştığı ve davranışlara olan etkisi psikolog olmama vesile oldu. 6 yıl sabrettikten sonra, Türkiye'de ilk kez açılan Bilişsel Nöropsikoloji yüksek lisans programını, Bahçeşehir Üniversitesi'nde tamamlayarak Türkiye'nin ilk bilişsel nöropsikoloğu olmaya hak kazandım. 2013'den bu yana Bayrampaşa Belediyesi Sağlık İşleri Müdürlüğü'nde Psikolog olarak çalışıyorum. Aktif yaşlanma, yaşam boyu öğrenme konularında projelerimiz devam ediyor.

GERÇEK Mİ KURGU MU? ENGELLİLİK VE CİNSEL YAŞAM

İhtiyaç ve Beklentileri Açısından Engelli Bireylerin Paylaşımları başlıklı son panele, Bayrampaşa Belediyesi'nde bilişsel nöropsikolog olarak çalışan Beyza Sevim kısaca kendisini tanıtarak başladı. Doğuştan gelen, genetik kas hastalığı olduğunu ve daha önce cinsel terapist olarak çalıştığını anlatarak; ergenliği süresince yürüme anlamında ciddi problemleri olmadığını söyledi ve konuşmasında, kişisel deneyiminden ziyade klinik ortamlardaki gözlemlerinden ve gönüllü çalışmalarından bahsedeceğini açıkladı.

Öncelikle, "Cinsel sağlık derken neyi kastediyoruz, gelişim üzerinden bunu nasıl değerlendirebiliriz" sorularıyla konuya dikkat çekmek istediğini belirten Sevim; cinsel sağlığın, bir bütün olarak ele alınması gereken bir konu olduğunu, engellilikle çatışan çok fazla detay barındırdığını ifade etti. Gözlemlerine ve kişisel deneyimlerine dayanarak, bütün sonuçların benzer noktada çakıştığını, psikolojide "kendini gerçekleştiren kehanet" olarak kabul edilen bir durumun söz konusu olduğunu anlattı. Özellikle ailelerin koruyucu tutumu sebebiyle ortaya çıkan bu kavram, engellilik doğuştan geliyorsa, öğrenildiği andan itibaren engelli bireyin gerek cinsel anlamda gerek flört anlamında bir ihtiyacı olmadığı kabulüyle baş gösterdiğini söyleyerek; engelli bireyin bu ön kabullerle yetiştigi ve kendisini bu sonuca hazırladığı bir süreç olduğunu vurguladı.

Akademik camiada da kısıtlı olarak ele alınan bir konu olduğunu belirten Sevim; bu konuya genellikle sorun odaklı baktığını, konuya ilişkin çok fazla çözüm odaklı çalışma olmadığını açıkladı.

Kurgu terimi üzerinden devam ederek, bu terimi "Atraksiyon öncesi yapılan planı içermesidir" olarak tanımladı. Ergenlikte merakın var olduğunu, ama engellilerde bu merakla beraber, toplumsal mitlerin çoğalan kaygı ve korkuya sebebiyet verdiğini açıkladı. Araştırmaların, sağlıklı gelişimi olmayan ergenlerin çok daha erken yaşta cinselliği deneyimleme çabasına girdiklerini gösterdiğini belirtti.

Dış görünüşün, ilk intiba üzerinde etkili olduğuna dair bir kabulün var olduğunu dile getirerek, erken bir dönemde bunun üzerine çalışmaya başladığını söyledi ve dış görünüş konusunda engelli bireyler için durumun nasıl olduğunu açıklamaya başladı. Burada, kafa karıştıran bir durumun ortaya çıktığını anlatarak; bir yanda engellilere karşı dış görünüşten dolayı bir önyargı bulunduğu, diğer yanda ise acıma ve merhametle karışan bir iyi niyetin varlığından söz etti.

Toplum içerisinde engelli bireyler üzerine oluşturulmuş mitler ve kurgular bulunduğunu belirten Sevim, bunlar üzerine konuşmasına devam etti. İlk olarak, engellilerin cinselliği yaşamadıklarını dair genel bir kabulden söz ederek, bunun yargı ve yanlışlıklar üzerinden anlatılacak bir kavram olduğunu ifade etti. Engelli bireylere yönelik bir yetersizlik algısı bulunduğunu ifade ederek, cinselliğin de tam anlamıyla yaşanamayacağına dair bir kabulün olduğunu dile getirdi. Evlendirmeme, flört durumlarına karşı çıkma gibi sıkça rastlanan tutumların altında aslında ailelerin koruma içgüdüsünün yattığına dikkat çekti.

Engellilerin çocuğu olamaz, olmamalı düşüncesinin altında da yetersizlik algısının yattığına vurgu yaparak, "Engellisin kendine yetemiyorsun, hadi kendine yettin çocuğa nasıl yeteceksin, yapamazsın" anlayışının bulunduğu, diğer taraftanda çocuğun engelli anne, babaya sahip olmasının insanlar tarafından nasıl değerlendirildiğinin üzerinde durdu. Bir başka durumun da, yetersizliğin eşe yük olma olarak kabul gördüğünü ve bu durumun aileler arasında bir çatışma alanı oluşturduğunu, genel bir olumsuz yargının varlığını anlattı.

Cinsel aktivitelerin belirli kuralları, nitelikleri olduğu, sadece cinsel birleşmeyi içerdiği ile alakalı bir kabulün de bir başka mit olduğunu belirten Sevim, engelli bireylere bunu yapamayacaklarına dair mesajlar verildiğini ilettili. Bu durumun ergenler üzerinde daha fazla kaygıyla beraber daha fazla merak uyandıracağını, bunun da cinselliği daha riskli ve kontrolsüz bir şekilde deneyimlemelerine sebebiyet vereceğini belirterek, ilk deneyim yaşının düştüğünü ve kendisine göre bunun en büyük problemlerden biri olduğunu söyledi.

Rıza kavramı, üzerinde durulan önemli konulardan birisi oldu. Cinsel istismar ve taciz durumlarını hatırlatarak, net bir kabul ile rızaya gerek olmadığı düşüncesinin hâkim olduğunu ifade etti. Bu nedenle çok sayıda istenmeyen hamileliğin, erken yaşta anne olma durumlarının yaşandığını ve özellikle bulaşıcı hastalıkların problem yarattığını belirtti.

"Son olarak şunu söylemek istiyorum, aslında toplumsal bir iki yüzölçümünden bahsetmek mümkün, engellilik ve cinsellik konusunda. Bununla ilgili ne yapabiliriz? Çözüm olarak ne sunabiliriz?" sorusuna; bütüncül bakış ve aileden itibaren konunun desteklenmesi gerekliliği cevabını vererek konuşmasını tamamladı.

Yasemin Güler Arinel

Yasemin Güler Arinel 1959 yılında İstanbul'da doğdu. Marmara Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi'nde okudu. Üniversite 3. Sınıftan itibaren Sirkeci'de bir muhasebe bürosunda yarı zamanlı çalışmaya başlayarak profesyonel hayata adım attı. 1991 yılında Demaks Holding şirketler gurubunda mali işler müdürü olarak işe başladı. 2008 yılında emekli olana kadar bu görevi yürüttü. 2006 yılında kendisi gibi engelli çocuğa sahip anneler ile bir araya gelerek kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olan S.S.Tomurcuk Eğitim Kültür Dayanışma ve İşletme Kooperatifini kurdular. 2011 yılından itibaren de gönüllü olarak kooperatifin işletmesi olan Tomurcuk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nin kurum müdürlüğünü yapmaya başladı ve halen bu görevi yürütmektedir. Biri down sendromlu olmak üzere 2 çocuk annesidir. Seyahat etmekten, kitap okumaktan, yoga ve sirtaki yapmaktan, sinema , tiyatro ve müzik dinlemekten hoşlanıyor. Hayat boyu öğrenimi destekliyor ve uyguluyor.

Dila Arinel

32 yaşında down sendromlu dünya tatlısı bir kız. Şöhret Kurşunoğlu Mesleki İş Okulu mezunu. Çok güzel resim yapıyor, folklor oynuyor, yoga yapıyor ve Bremen Mızıkacıları Perküsyon Grubunda djembe çalıyor. Sosyal medya ve bilgisayar kullanımında oldukça başarılı. Bakmayın kilolu olduğuna spor yapmayı da çok seviyor. Küçük yaştan beri yüzüyor ve lisanlı sporcu. Bölge ve Türkiye Şampiyonalarında çeşitli dereceleri ve Dila'nın deyimikle "bisürü" madalyası var.

ÖZEL EĞİTİM VE EBEVEYN GÖZÜYLE ENGELLİ ERGEN GELİŞİMİ

Son panelin ikinci konuşmasını Tomurcuk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nden, Dila ve annesi Yasemin Arinel birlikte yürüttüler. İlk sözü Yasemin Hanım alarak, Dila'nın doğduğu zamanları anlatmaya başladı; o dönemde engelli bireylerin genelde hayatın içine katılmadan kapalı kapılar ardında yaşadıklarını ve engellilik konusunda bir bilinmezlik olduğunu, bilgiye ulaşımın kısıtlı ve danışacak kişilerin sayısı az olduğunu dile getirdi. Sözlerine kendisinin de o ana kadar engellilik konusunda hiçbir fikri olmadığını, bu süreçte her şeyi el yordamıyla, deneye yanıla öğrenmeye çalıştıklarını ve devamlı araştırdıklarını ekledi.

"Bu süreçte ben ve bazı anneler, yaşadıklarımızı ve tecrübelerimizi diğer çocuklara ve ebeveynlere aktarabilmek adına bir örgütlenmeye girdik" diye devam ederek; Türkiye'nin ilk sosyal kooperatifini kurduklarını ve burada hem birbirlerine, hem kendi çocuklarına, hem de diğer zihinsel engelli bireylere yardımcı olmaya çalıştıklarını anlattı. Bu kooperatifte bir de rehabilitasyon merkezleri bulunduğunu söyleyerek; burada uyguladıkları eğitim sistemiyle, devletin verdiği zorunlu eğitime ek olarak çocukların tüm günü orada geçirerek çeşitli aktivitelere katıldıklarını belirtti. Gönüllülerle vakit geçirdiklerini, el sanatları ve spor gibi çeşitli sosyal aktivitelerde bulunduklarını ifade ederek; bu şekilde farklı faaliyetlerle çocukları sosyal hayatın içine katmaya çalıştıklarına vurgu yaptı. Zihinsel engelli bireylerin de diğer çocukların geçtiği süreçlerden geçtiğini hatırlatarak, aradaki tek farkın bu sürecin yavaş ilerlemesi olduğuna dikkat çekti ve kişilerde bedensel, zihinsel engeller bulunabileceğini, ancak duygularda engel olmadığını dile getirdi.

Genelde, engellilerin duyguları yokmuş gibi düşünüldüğünü söyleyen Arnel; onların da karşı cinsle ilgi duyup aşık olabildiklerini, fiziksel ve psikolojik değişimleri yaşadıklarını ve bunun normal bir süreç olduğunu hatırlattı. Bu noktada sözü Dila'ya bıraktı ve Dila'dan ilk aşkını, neden onu sevdiğini, onun nelerinden hoşlandığını, birlikte neler yaptıklarını, nasıl ve nerede tanıştıklarını dinledik.

Bazı konulara hem engelli ailesi hem de toplum olarak dikkat edilmesi gerekliliğine dikkat çekerek devam eden Yasemin Hanım, cinsellikle ilgili tabular bulunduğunu ve engelli bireylerin kendilerini ifade etmekte genellikle güçlük çektiklerini belirtti. Engelli cinselliğine karşı bulunan önyargılar sebebiyle bu konuda eğitim verilmediğini, rehabilitasyon müfredatında cinsellikle ilgili bir bölümün olmadığını anlatarak, sadece kurumlardaki psikologlardan destek alabildiklerini, aileleri bilinçlendirmeye çalıştıklarını söyledi. Konu hakkında çok fazla eksiklik olduğuna ve annelerin, babaların, öğretmenlerin rolünün çok büyük olduğuna vurgu yaptı.

Topluma, zihinsel engelli bireyleri yaşları kaç olursa olsun çocuk gibi algılayıp o şekilde davrandıklarına dikkat çeken Arnel, bu nedenle fiziksel temasta fazla bulunabildiklerini belirterek, o çocukların sonrasında herkesten bunu beklemeye başladıklarını hatırlattı. Bu konuda bilinçli olunması gerektiği noktasında uyarıda bulundu. Zihinsel engelli bireylerde yargılamamanın yetersiz olması nedeniyle gerçek ve gerçek olmayana ayırt etmekte zorlandıklarını belirterek Dila'nın kimi gerçekte kimi dizi ve filmlerde yer alan kişilerden oluşan pek çok aşkı olduğuna örnek verdi. Bu noktada tekrar söz alan Dila, bu sefer de aşık olduğu tüm dizi karakterlerini ve diğer aşklarını anlattı. Bu karşılıklı sohbetle birlikte konuşmalarını tamamladılar.

Ali Ekber AĞKOYUN

1997 yılında spina bifida tanısıyla dünyaya geldim. 2001 yılında ilk okula başladım. 2011 yılında lise eğitimine başladım. 2015 yılında liseden mezun olduktan sonra 2016 yılında Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği'nde Personel olarak göreve başladım ve aynı zamanda derneğin spor kulübünde bilek güreşi branşında spora başladım ve erkekler sol kol kategorisinde Türkiye üçüncülük derecesi aldım. Şuan Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler bölümü 1. sınıf öğrencisi olarak eğitim hayatını sürdürmekteyim.

Kendisini tanıtarak konuşmaya başlayan panelin son konuşmacısı Ali Ekber Ağkoyun; 23 yaşında ve doğuştan omurilik felçlisi olduğunu, şuan açık öğretimden Sosyal Hizmetler bölümünde okuduğunu, TOFD'da çalıştığını ve bilek güreşi dalında Türkiye dereceleri olduğunu anlattı. "Tüm bunları, dışarıdaki insanların bize, engelliler bir şey yapamaz bakışını, bu algıyı değiştirmeye çalışarak yaptım" diyerek sözlerine devam etti.

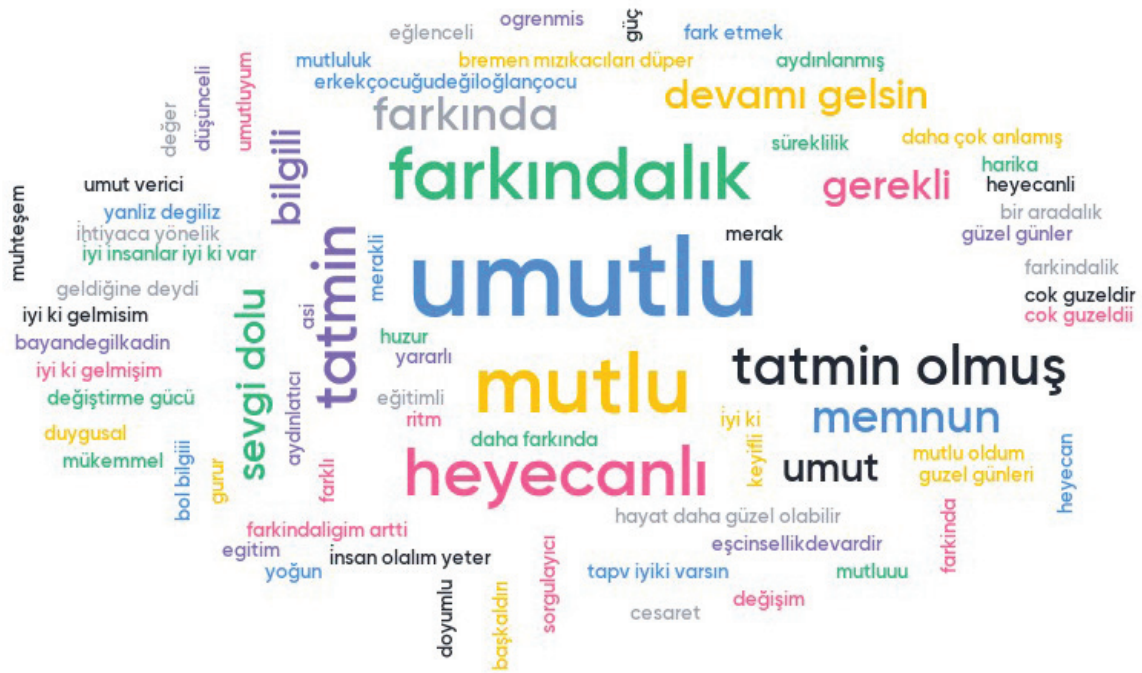
Ergenlik dönemindeki, toplumda rol belirleme ve kendi başına hareket etme isteği, hayattaki, kendindeki ve çevredeki değişiklikleri sorgulama gibi durumların kendilerinde de olduğunu belirterek, "Bizim sizlerden hiçbir şekilde farkımız olmadığını düşünüyorum. Biz bedensel engelliler olarak hayatımızdaki birçok işi tekerlekli sandalyeyle yapıyoruz; sizler de ayaklarınızla yapıyorsunuz" dedi ve arada fark olarak bir tek bunu gördüğünü ifade etti.

Ergenlik sonrası herkesin kendi benliğini, kimliğini bulmak istediğini söyleyen Ağkoyun, bu kısımda ailelerin kendilerine engelli gözüyle baktıkları için, biraz daha geri planda tuttuklarına dikkat çekti. Buradan, bağımsızlık ve anneden ayrılma kavramlarına ulaşarak, onlardan bahsetmek istediğini dile getirdi.

Bağımsızlık konusunda, kendisinin engelli olduğunu ve bağımlı olduğu bazı konular bulunduğunu söyleyerek, belirli bir süre sonra bunları aştığını, kendini bu bağımlılıktan kurtardığını anlattı.

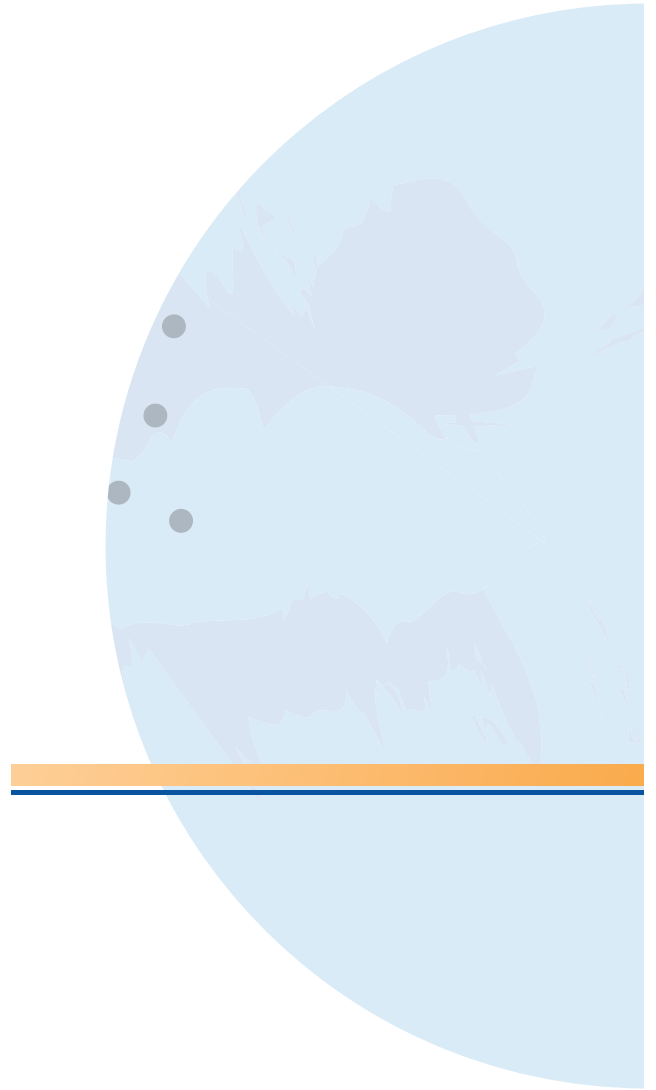
Değindiği bir diğer konu olan anneden ayrılmayı ise; aslında bağımsızlığa bağlanan bir kavram olduğunu söyleyerek, ebeveynlerin, dışarıdan kötülük gelir korkusuyla kısıtlaması olarak tanımladı. "Anneden ayrılma, bağımsızlıkla oluyor. Ben mesela bunları aştıım. Bugün buradayım ve karşınızda sunum yapıyorum. Bunları aşamayan arkadaşlarıma örnek olmak için buradayım" sözleriyle konuşmasını tamamladı.

KISALTMALAR

TAPV	: Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
RAM	: Rehberlik ve Araştırma Merkezi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
ZİÇEV	: Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı

www.turkey.unfpa.org/tr
facebook.com/UNFPA.Turkey
twitter.com/unfpaturkey
youtube.com/UNFPATurkey
instagram.com/unfpa

Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı

info@tapv.org.tr
www.tapv.org.tr
facebook.com/tapvakfi
twitter.com/tap_vakfi
youtube.com/tapvakfi
instagram.com/tapvakfi/